

Grievance Rules- Doc. SS05/0004/AC

KORANTA YA MMUSO 25 PHUPU 2003

TSEBISO YA MMUSO

OFISI YA KHOMESHENE YA TSHEBELETSO YA SETJHABA

Nomoro ya R. 1012

**MELAWANA YA HO SEBETSANA LE DITLETLEBO TSA BASEBETSI
TSHEBELETSONG YA SETJHABA.**

Molemong wa tsebo e akaretsang mona ho tsebiswa hore Khomeshene ya Tshebeletso ya Setjhaba tlasa karolo ya 11 ya Molao wa Khomeshene ya Setjhaba wa selemong sa 1997 (Molao wa Nomoro ya 46 wa 1997), o balwang ha mmoho le karolo ya 196 (4) (f) (II) ya Molao wa Motheo wa Rephaboliki ya Afrika Borwa wa selemo sa 1996 (MOLAO WA Nomoro ya 108 wa 1996), e entswe Melawana e lokodisitsweng Moralong wa 1 mona.

O entsweng le ho saanelwa Pretoria ka la mashome a mabedi a metso e mehlano Phupu 2003.

S.S. SANGWENI
Modulasetulo
Khomeshene ya Tshebeletso ya Setjhaba

MORALO WA 1

A. DITLHALOSO

Mohatong ona, ntle le ha moelelo o supa ho hong-

“Khomeshene” e bolela Khomeshene ya Tshebeletso ya Setjhaba e thehilweng ho latela karolo ya 196 (1) ya Molao wa Motheo;

“Molao wa Motheo” o bolela Molao wa Motheo wa Rephaboliki ya Afrika Borwa wa selemo sa 1996 (Molao wa Nomoro ya 108 wa 1996);

“matsatsi” a bolela matsatsi a mosebetsi;

“bolaodi ba phethahatso” bolaodi jwalo ka ha bo hlalositse karolwaneng ya 1 (1) ya Molao wa Tshebeletso ya Setjhaba wa selemo sa 1994;

“tletlebo” ho se kgotsofatswe ke ketso ya mohlanka kapa bohlaswa ba ramosebetsi bo behang ka mosing mosebetsi kamanong ya tshebetso, ho tehelwa ka thoko teleko e rotetswang ke leeme;

“hlooho ya lefapha” e bolela motho ya sebetsang mosebetsing o boletsweng ka hodimo Moralong wa 1, 2 le wa 3 wa Molao wa Tshebeletso ya Setjhaba wa selemo sa 1994, kapa motho ya tshwereng mokobobo mosebetsing o jwalo.

“Molao wa Tshebeletso ya Setjhaba” o bolela Molao wa Tshebeletso ya Setjhaba wa selemo sa 1994 (Phatlalatso ya Nomoro ya 103 ya 1994);

“mokatlo wa basebetsi o ananelwang” o bolela mekgatlo yohle ya basebetsi e amohetsweng ke Lekgotla La Ditherisano Le Hokahanyang la Tshebeletso ya Mafapha (Public Service Co-ordinating Bargaining Council) ha mmoho le mokgatlo ofe kapa ofe o mong wa basebetsi o nang le ditokelo tsa tsa mokgatlo o loketseng lefapheng le qoholehileng;

“tharollo” e bolela ho rarolla tletlebo ho fihlela mosebetsi ya nang le tletlebo a kgotsofala;

“moemedi” o bolela motho ya sebetsang le wena, moemedi kapa mohlanka wa mokgatlo wa basebetsi o ananetsweng.

B. SEPHEO LE TSHEBEDISO

1. Sepheo sa mohato wa tletlebo ke ho ntshetsa pele dikamano tse ntle tsa mosebetsi le ho rarolla tletlebo tshebeletsong ya setjhaba ka ho phethahatsa boikemisetso ba mantlha ba mohato ona, e leng –
 - (a) ho susumetsa karolo ya 196 (4) (f) (II) ya Molao wa Motheo e fanang ka matla Khomesheneng a ho fuputsa ditletlebo tsa basebetsi tshebeletsong ya setjhaba mabapi le tshwaro ya mmuso kapa bohlaswa le ho kgothaletsa ditharollo tse tshwanetseng;
 - (b) ho susumetsa karolo ya 11 ya Molao wa Khomeshene ya Tshebeletso ya Setjhaba wa selemo sa 1997 (Molao wa Nomoro ya 46 wa 1997), o matlafatsang Khomeshene ho etsa Melawana ya ho sebetsana le ditletlebo;
 - (c) ho ntshetsa pele-
 - (i) tshwaro e potlakileng, e hlokang leeme le e nang le toka ya tletlebo;
 - (ii) dikamano tse ntle tsa mosebetsi;
 - (iii) tharollo ya tletlebo e le nngwe boemong bo tlase ba ka moo ho ka kgonehang lefapheng.

C. TSAMAISO YA TLETLEBO

1. Tletlebo e lokela hore ka hohle ka moo ho ka kgonehang ka teng e rarollwe ke ramosebetsi haufi haholo le ntlhana ya motso wa yona.
2. Ramosebetsi a netefatse hore tletlebo e sebetswa ka mokgwa o nang le toka, o hlokang leeme le o sa yeng ka leeme, le hore metheo ya toka ya tlhaho e a hlokomelwa.
3. Mohato o lokela hore e be wa mofuta o kgonang ho thusa mosebetsi le ramosebetsi ho rarolla ho se kgotsofale ho teng.
4. Ha ho mosebetsi ya lokelang ho tshoswa kapa ho behwa ka mosing ka tsela e otlohohileng kapa e tshopodi ka lebaka la ho hlahisa tletlebo.

5. Ha eba ho nkuwa mehato ya kgalemo e kgahlano le mosebetsi, tshebediso ya mohato ona ke mosebetsi ya ho rarolla qaka efe kapa efe e amanang le mohato wa kgalemo e keke ya sitisa mohato wa kgalemo.
6. Tletlebo e lokela ho hlalisoa ka ho ngolwa, mme le diqeto tse nkuwang nakong eo di lokela ho ngolwa.
7. Moselebetsi a ka thuswa ke moemedi.

D. BOIKAMANYO LE MOEDI WA NAKO

1. Ho fumana boinyalanyo le moedi wa nako, sena se lokela ho balwa ka ho tehela thoko letsatsi la pele le ho kenyeletsa letsatsi la qetelo.
2. Mahlakore a lokela ho ikamahanya le moedi wa nako o lokodisitsweng mohatong ona, ntle le ha ba dumellana ho eketsa nako.
3. Tletlebo e lokela ho iswa ho ramosobetsi nakong ya matsatsi a 90 ho tloha letsatsing leo mosebetsi a ileng a lemoha tshwaro ya molao kapa bohlaswa bo, mmehang ka mosing.
4. Mosebetsi a ka batla hore tletlebo ya hae e romelwe Khomesheneng nakong ya matsatsi a 10 ka morao hoba a amohela qeto ya bolaodi ba phethahatso.

F. MEHATO YA LEFAPHA YA THAROLLO YA TLETLEBO

1. Mosebetsi a ka nna a isa tletlebo ya hae ho mosebetsi ya thontsweng ho thusa ho sebetsana le tletlebo tsa hae lefapheng.
2. Foromo e kgothaleditsweng ya Sehokelo sa A e lokela ho sebediswa ha ho kenngwa tletlebo.
3. Mosebetsi ya thontsweng o lokela ho kopana le dibopeho tse loketseng tsa taolo ho leka ho rarolla tletlebo.
4. Tletlebo e ka rarollwa ke mosebetsi ofe kapa ofe ya loketseng ya nang le matla a hlokehang ho ka etsa jwalo.
5. Motletlebi o tla tsebiswa ka moo ho loketseng ke mosebetsi ya thontsweng ka boemo le tswelopele e seng e entswe mabapi le tharollo ya tletlebo.
6. Ha eba tletlebo e rarollwa ka tsela e kgotsofatsang motletlebi wa tiiso ya sena e tla ngolwa ke mosebetsi ya thontsweng.
7. Ha tletlebo e sa kgone ho rarollwa, bolaodi ba phethahatso bo lokela ho tsebisa mosebetsi ya tletlebang ka mokgwa o loketseng.
8. Lefapha (ha mmoho le bolaodi ba phethahatso) le na le matsatsi a 30 a ho sebetsana le tletlebo. Nako ena e ka nna ya eketswa ka tumellano ya mahlakore a mabedi, mme ya ngolwa fatshe.
9. Ha eba mosebetsi ya tletlebang a ntse a sa kgotsofala ka morao hoba a tsebiswe ka sephetho sa tletlebo-
 - (a) o lokela ho tsebisa bolaodi ba phethahatso ka seo ka ho ngola matsatsing a 10;
 - (b) bolaodi ba phethahatso ho latela karolo ya 35 (1) ya Molao wa Tshebeletso ya Setjhaba wa selemo sa 1994, bo tla lokela ho fetisetse tletlebo le ditokomane ho Khomeshene ya Tshebeletso ya Setjhaba bakeng sa kgothaleto nakong ya matsatsi a mahlano mosebetsi ya tletlebang a boleletswe.
10. Ha eba tletlebo e le tshebediso ya leeme e bolelwang jwalo ka ha e hlalositse Molaong wa Dikamano tsa Mosebetsi wa selemo sa 1995, mosebetsi a ka nna a tsebisa bolaodi ba phethahatso ka lengolo hore o lakatsa ho sebedisa menyetla e teng Molaong wa Motheo wa Lekgotla La Ditherisano Le Hokahanyang la

Tshebeletso ya Mafapha (Public Service Co-ordinating Bargaining Council) kapa lekgotla le loketseng la karolo ya lekgotla (ho tla tswa feela hore ho sebediswa efe) le hore Khomeshene ya Tshebeletso ya Setjhaba e lokela hore e seke ya nkela hloohong tletlebo.

11. Ha eba lefapha ka lehlakoreng la lona le sitwa ho arabela tletlebong ena nakong e boletsweng Molawaneng wa F8, mohlanka ya tletlebang a ka kenya tletlebo ya hae ho-
 - (a) Khomeshene ka ho otloloha; kapa
 - (b) Lekgotla La Ditherisano Le Hokahanyang la Tshebeletso ya Mafapha (Public Service Co-ordinating Bargain Council) kapa karolong ya lekgotla (ho tla tswa feela hore ho sebediswa efe) ho latela mohato wa yona wa tharollo ya qaka moo ho nang le tshwaro e nang le leeme ya mosebetsi.

G. THOMELO YA YONA KHOMESHENENG

1. Ha Khomeshene e se e amohetse lesedi le tswang ho bolaodi ba phethahatso, nakong ya matsatsi a 30 e lokela hore e tebise maikutlo tletlebong e jwalo le ho tsebisa bolaodi ba phethahatso ka dikgothaletso tsa khomeshene le mabaka a ho etsa qeto e jwalo ka mokgwa wa ho ngola.
2. Bolaodi ba phethahatso ha bo amohetse dikgothaletso tsa Khomeshene, nakong ya matsatsi a mahlano bo tlameha ho tsebisa mosebetsi le Khomeshene ka qeto ya bona ka mokgwa wa ho ngola.

H. DITLETLEBO TSA DIHLOOHO TSA LEFAPHA

1. Ha hlooho ya lefapha e na le tletlebo, moo e leng-
 - (a) hlooho ya lefapha la naha, e lokela ho isa tletlebo ho Moporesidente; kapa
 - (b) hlooho ya lefapha la porovense, e lokela ho isa tletlebo ho Moporemiri e loketseng.
2. Moporesidente kapa Moporemiri (Premier) ba na le matsatsi a 30 a ho sebetsana le tletlebo ena. Nako e ka nna ya eketswa ha mahlakore ana bobedi a dumellana.
3. Molawana wa F9 le 10 ha o balwa le diphetoho tse hlokehang ho latela moelelo, di sebetsa ditletlebong kaofela tsa dihlooho tsa lefapha.

I. HLAHLOBO

1. Hlooho ya lefapha e lokela ho netefatsa hore tharollo ya tletlebo e hlahojwa ka ho boloka rekoto ya palo ya ditletlebo tse rarollotsweng ho tloha mathwasong a selemo se seng le se seng sa khalendara le ho behela Khomesheneng ka motheo wa kgwedi tse ding le tse ding tse tshelletseng.
2. Khomeshene mabapi le ka moo ditletlebo di sebeditsweng ka teng le tshebetso e ntle ya mehato ya tharollo ya ditletlebo, e lokela ho behela Palamente ya Setjhaba le Lekgotla le Etsang Melao la Porovense hang ka selemo.

J. MEHATO E MENG

Ha ho kenngwa tletlebo ho latela mohato ona, mosebetsi ya tletlebang o lokela ho hlahisa hore o tla sebedisa mohato ofe o mong.

K. MEHATO YA NAKWANA

1. Tletlebo e ileng ya kenngwa pele ho phatlalatswa melawana ya nakwana, e leng pele ho la 1 Phupu selemong sa 1999, e tla sebetswa le ho phethwa jwalo ka ha e ka Melao ya Tshebeletso ya Setjhaba ha e eso fetolwe.
2. Tletlebo e kentsweng pele melawana ena ya tletlebo e phatlalatswa, e lokela hore e sebetswe le ho phethwa ho latela Melawana ya Nakwana ya Tletlebo e phatlaladitsweng Koranteng ya Mmuso ya Nomoro ya 20231 selemong sa 1999.

L. NAKO YA QALO

Nako ya qalo ya Melao ena e itshetlehile dipallong tsa Molawana wa K, wa mohla la 19 Loetse 2003.

FOROMO YA TLETLEBO

O KOPUWA HORE O BALE DITAELO TSE LATELANG PELE O TLATSA FOROMO ENA

1. Foromo ena e lokela ho sebedisetswa ho kenya tletlebo (ntle le teleko e hlaloswang e na le leeme) ha o sa kgotsofala ka lebaka la ketso ya molao kapa ho se natse , mme le hlolehile ho rarolla bothata ka ho buisana hoo e seng ha molao.
2. O lokela ho kenya tletlebo ya hao nakong ya matsatsi a 90 ho tloha letsatsing leo o ileng wa lemoha ketso ena ya mmuso kapa bohlaswa bo o amang ka tsela e mpe.
3. O ka thuswa kapa wa fumana boemedi ba eo o sebetsang le yena kapa moemedi kapa mohlanka ya tswang mokgatlong wa basebetsi o amohetsweng.
4. Ke ntlha ya bohlokwa hore o tlatse lesedi lohle ka tsela e loketseng. Ha foromo e tlatsitswe, e lokela ho fuwa mosebetsi ya thontsweng ho tsamaisa ditletlebo mokgatlong oo wa heno. Lefapha le tla hokela foromo ena ditokomaneng tsa tletlebo , mme di tla sebediswa maemong kaofela a mohato wa tletlebo.
5. Boemong bo bong le bo bong moo motho wa sebopeho se loketseng sa bolaodi bo lehang ho rarolla tletlebo, lehlakore ka leng le tla tlatsa karolo e loketseng ya foromo ena. O tla fuwa monyetla wa ho arabela ntlha e nngwe le e nngwe ya maikutlo ao ho fanweng ka wona.
6. Qetellong ya boemo bo bong le bo bong ba mohato wa tletlebo, lefapha le tla o fa kgatiso ya foromo e tlatsitsweng.
7. Ha tletlebo e se e rarolotswe, ha o hloke hore o tlatse foromo kaofela. Karolo ya ditaba tsa meputso le ditaba tsa basebetsi (Human Resources) lefapheng la hao e tla faela foromo ena. Foromo ena e tla sebedisetswa pehelo ya dipalopalo tsa Khomeshene ya Tshebeletso ya Setjhaba ya selemo le selemo.
8. O lokela hore o tlatse Karolo ya A le ya B ya foromo ena , mme o nehelane ka yona mosebetsing ya thontsweng ho tsamaisa taba tsa ditletlebo mona moo o sebetsang teng. Mosebetsi enwa o tla saena bolokong bo ka tlase ho karolo ya B foromong ena ho bontsha hore tletlebo e amohetswe. Netefatsa hore o fumane kgatiso ya foromo moo ho bontshitsweng hore tletlebo ya hao e amohetswe.
9. Karolo ya C ya foromo ya tletlebo e tla tlatswa ke ramosebetsi le wena nakong ya maemo a fapafapaneng moo ho ileng ha lekwa ho rarolla tletlebo ena.

KAROLO YA A: LESEDI LA BOTHO BA HAO	
Mona ho tlatsa mosebetsi ya nang le tletlebo:	
Mabitso le Sefane: -----	
Nomoro ya PERSAL:-----	
Lefapha leo o sebetsang ho lona: -----	
Bolaodi:-----	
Boemo:-----	
Letsatsi leo o lemohileng ketso ena ya molao kapa bohlaswa bona-----	
Dinomoro tsa moo ho ka ikopanngwang le wena teng:	
Nomoro ya Founu:-----	
Nomoro ya Fekese:-----	
Lebitso la Moemedi: (Moo ho lokelehang): -----	
Dinomoro moo ho ka ikopanngwang le moemedi teng:	
Nomoro ya Founu: -----	
Nomoro ya Fekese:-----	
Lebitso la Mokgatlo wa Basebetsi(Moo ho lokelehang) :	
Dinomoro tsa Mokgatlo wa Basebetsi:	
Nomoro ya Founu: -----	
Nomoro ya Fekese: -----	
KAROLO YA B: DINTLHA TSA TLETLEBO	
Mona ho tlatsa mosebetsi ya tletlebang:	
O tletleba ka eng? (Ha eba sebaka se ka tlase se sa lekana, o kopuwa hore o hokele leqephe kapa maqephe a mang:-----	

O hopola hore tharollo ke efe?	

TSHAENO:
Mosebetsi	Letsatsi
Foromo ya tletlebo e amohetswe , mme kgatiso e fuwe mosebetsi	
MOSEBETSI YA THONTSHWENG:	LETSATSI:
Lebitso:	
Boemo:	

KAROLO YA C: THAROLLO YA TLETLEBO : MEHATO

DINTLHA:

- Karolo ena ya foromo e etsa monyetla wa dikgato tse fapaneng tsa bolaodi tsa ho leka ho rarolla qabang. Le ha ho le jwalo, ha ho na dikgato tse hlonngweng tsa tharollo ya tletlebo. Ho latela maemo a fapaneng, leqephe kapa maqephe a palo e itseng mona ka tlase a lokela ho tlatswa.
- Ha eba tletlebo e sa kgone ho rarolloha ho fihlela bohatong ba hlooho ya lefapha, tletlebo e jwalo e lokela ho tekwa ka pele ho bolaodi ba phethahatso (leqephe le ka tlase le fetisetsang tletlebo ka ho ikgetha bolaoding ba phethahatso le lokela ho tlatswa).
- Tletlebo e lokela hore e sebetswe ho latela dikgato tse loketseng (ho kenyeletswa le bolaodi ba phethahatso) nakong ya matsatsi a 30, ntle le ha nako ena e ka lelefatswa ka tumellano le mosebetsi ya tletlebang.

(Karolo ya C e ntshetswa pele)

BOHATO: MOEMEDI YA THONTSHWENG -----	
E lokela ho tlatswa ke mosebetsi ya thontshweng	
Lebitso: -----	
Boemo:-----	
Nomoro ya Founu:-----	
Nomoro ya Fekese:-----	
-	
Na tletlebo e rarolotswe? E	Tjhe
Ha eba e rarolotswe, fana ka dintlha tsa tumellano(Ha eba sebaka se ka tlase se sa lekana o kopuwa hore o hokele leqephe kapa maqephe a mang)	
TSHAENO:.....
Mosebetsi ya thontsweng	Letsatsi
E lokela ho tlatswa ke mosebetsi	
Na tletlebo e rarolotswe? E	Tjhe
Na o na le maikutlo?	

TSHAENO:.....
Mosebetsi	Letsatsi

Karolo ya C e ntshetswa pele)

BOHATO: BOLAODI BA PHETHAHATSO	
E lokela ho tlatywa ke bolaodi ba phethahatso	
Qeto mabapi le tletlebo le mabaka a ho etsa qeto eo (Ha eba sebaka se ka tlase se saanela, o kopuwa ho hokela leqephe kapa maqephe)	

TSHAENO:
BOLAODI BA PHETHAHATSO	LETSATSI
E lokela ho tlatywa ke mosebetsi ya nang le tletlebo	
Na tletlebo e rarolotswe?	E
Ha eba e sa rarollwa, o kopuwa hore o hlalose lebaka le etsang hore o dule o ntse o sa kgotsofala:	Tjhe

TSHAENO:
MOSEBETSI	LETSATSI
Na o batla tletlebo e fetisetswe Khomesheneng ya Tshebeletso ya Setjhaba?	
E.....	
Tjhe.....	